

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Божидар Борисов Андонов

за дисертационния труд на доц. д-р Дилян Николаев Николчев на тема “Врачански митрополит Паисий и Врачанска епархия (1930 - 1974) през прочита на архивните документи“
за присъждане на научната степен “доктор на теологическите науки”

Област на висшето образование: Хуманитарни науки
Професионално направление: 2.4. Религия и теология
Факултет: Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

Дисертацията и съпътстващите я документи са пълни според изискванията на закона и другите нормативни документи, които уреждат процедурата, а последната е изцяло и коректно спазена. Пред научното жури изразих съгласие и бях избран да напиша становище върху дисертационния труд.

Дисертационният труд “Врачански митрополит Паисий и Врачанска епархия (1930 - 1974) през прочита на архивните документи“ на доц. д-р Дилян Николаев Николчев обхваща 662 страници и е структуриран в *съдържание, съкращения, увод (12 стр.), биографично въведение в темата (25 стр.), три глави в изложението (481 стр.), тематични приложения (211 стр.), заключение (16 стр.), използваната библиография (40 стр.: извори - 8 стр. и литература - 32 стр.)* и е на български език.

Дисертацията е придружена от *автореферат* и повече от необходимия брой публикации – 9 (7 от които по темата), публикувани в български и чужди издания.

Съдържанието на автореферата е в обем от 31 стр. и следва структурата на дисертацията и отговаря на изискванията. В автореферата са формулирани основните приноси моменти на дисертацията и публикациите по тематика ѝ.

В *увода* авторът мотивирано поставя актуалността на темата и целите на изследването си, а именно, да представи и анализира „както личната съдба на Врачанския митрополит Паисий [...] и тази на Врачанска епархия по време па председателстването ѝ от архиерея – като устройство и управление, събития, организация на църковния живот и лични съдби на нейните свещенослужители и църковнослужители“, така и детайлно историко-архивистично да проучи и анализира агентурните мероприятия на ДС по

отношение на митрополит Паисий. Изследването от своя страна цели също така да препотвърди „пагубното въздействие на БКП и нейните политически тайни служби върху БПЦ [...], православните традиции на българите и [...] гражданската култура на нашия народ“. За реализирането на тези цели, авторът изследва огромно количество различни архивни документи. Спецификата на проучването на тези документи са определили и използваните от автора различни методи (описание, анализ, синтез, архивна евристика, извороведска методика) и подходи (исторически, историко-архивистичен и църковноправен).

В научните си търсения дисертантът доц. д-р Д. Николчев си поставя и не леки задачи:

- да проучи личното досие на митрополит Паисий в ДС и да опише и анализира разработките срещу него;
- да изследва непроучени и неизяснени досега въпроси, свързани с живота и дейността на митрополит Паисий в контекста на оперативните мероприятия срещу него от страна на ДС;
- да бъдат отхвърлени или потвърдени хипотези и тези, отнасящи се до митрополит Паисий и други лица и събития за намесата на ДС в живота, устройството и управлението на БПЦ след 1944 г.;
- да изследва и анализира архивите в ДС и Врачанска митрополия за историята на Врачанска епархия през посочения период както от канонична и църковно-административна гледна точка, така също и катехизично-просветната, църковно-социалната и благотворителната дейности.

Тези задачи авторът постига в дисертационния си труд чрез добро структуриране на същинската част на своето изследване, която има три глави с балансирано църковно-историческо и -правно съдържание.

Първа глава е озаглавена „Митрополит Паисий е ‘явен реакционер и водач на реакционните елементи в църквата’ (Арест, обиски, разпити и обвинения, агентурни мероприятия на ДС срещу митрополит Паисий)“. В нея дисертантът, както подсказва и текста в скоби, поставя основата на същинската част на изследването си, а именно, да изследва основния извор на дисертацията си – досието на митрополит Паисий в ДС, което, както авторът фигуративно се изразява, „трябва да даде *ключ* към отговорите на почти всички въпроси и решения на проблемите, разгледани в съчинението“.

Във *втора глава* „Репресиите на ДС срещу митрополит Паисий и срещу свещенослужителите и църковнослужителите на Врачанска епархия“ акцентът на изследването е насочено не само как ДС постепенно и все по-усилено изгражда мрежа от агенти, които да контролират митрополит Паисий, но тук също така се изследват и основни въпроси, отнасящи се до живота във Врачанска епархия в мрачните години след деветосептемврийския преврат в България. Последното особено ярко е засвидетелствувано и анализирано в приложените архивни документи, свидетелстващи за „грабжите и безчинствата на съветските военни части и на ‘събратята им по оръжие’ от ОФ“ и за „една от най-покъртителната част“ в изследването - „Народният съд“ и последвалите ги след това преследвания на клирици и миряни.

В *трета глава* научно-изследователското умение на докторантът е насочено към „живота, устройството и управлението на Врачанска епархия“ преди всичко след деветосептемврийския преврат в България. Тук се посочват, изследват и анализират жизненоважните въпроси не само за Врачанска епархия, но и за цялата ни Православна църква – това са въпросите за религиозно-просветната дейност и богословската наука, църковно-социалната благотворителна и пастирска дейност, храмовото строителство и религиозната просвета и книжнина. Научно-изследователският поглед на докторанта не подминава и „грабителското отношение на отечествофронттовската власт към светите обители и процесите, довели до тяхното монашеско обезлюдяване и загуба на църковно-манастирската идентичност през комунистическия тоталитарен атеистичен период“.

В т. н. *Тематични приложения*, които дисертантът причислява като „неразделна част“ от същностното съдържание на дисертационното му съчинение, той изследва и анализира въпроси, които имат отношение към живота и дейността на митрополит Паисий като член на Св. Синод в контекста на значими за Българската православна църква събития. Такива са: изборът на нов митрополит във Велико Търново през 1935 г.; изборът на нов член на Св. Синод през 1936 г. и изборът на нов митрополит на Варненско-Преславския престол през 1937 г..

Анализирайки тези събития от църковно-правна и канонична гледна точка дисертантът заключава, че действията на митрополит Паисий, встъпвайки във „водовъртежа“ на междуособните синодални борби, „не винаги са били безукорни“.

Също в този тематичен отдел се изследва и анализира един много важен и дискутиран въпрос и днес – въпросът за спасяването на българските евреи през Втората световна война. Критичното мнение на дисертанта е, че митрополит Паисий „се застъпва категорично не само за евреите, приели християнството, а за всички евреи“.

В последната част на тематичните приложения митрополит Паисий е представен в една друга светлина, като „другият, различният или казионният митрополит Врачански“. Тук дисертантът разкрива митрополит Паисий като „радетел за сътрудничество на БПЦ с комунистическата власт, подкрепящ линията на Партията и нейните инициативи, както и като почитател на СССР и съветския строй“, но оставя на читателя сам да прецени кой всъщност е Врачанският митрополит Паисий.

В заключение ще отбележа, че *изводите и заключенията* на дисертанта, както и самооценката на *приносните моменти* в дисертационното му изследване *са коректни*. Разбира се, че той като автор има право сам да структурира и подрежда главите, точките и подточките на своето изследване, но въпреки това бих си позволил да отправя едно предложение към дисертанта – би било много по-прегледно и от научно-изследователска гледна точка коректно в края на всяка глава да има отделна точка за цялостен *критичен анализ* на главата, където ясно и компетентно от църковно-правна, канонична или църковно-историческа гледна точка да бъде представени позицията и мнението на автора, а и самата материя на изследването е просто предистинирана за това.

Нямам принципни несъгласия с постановките на представения дисертационен труд.

Нямам общи публикации с дисертанта.

Имайки предвид приносния характер на дисертационното съчинение, мащабността и обхвата на изследваната специфична материя върху темата за *“Врачански митрополит Паисий и Врачанска епархия (1930 - 1974) през прочита на архивните документи“* смятам, че представената дисертация покрива критериите за *формата и съдържанието* на дисертация за придобиването на научна степен „Доктор на теологичните науки“. *Затова убедено препоръчвам на почитаемото научно жури да гласува за присъждането на научна степен „Доктор на теологичните науки“ на доц. д-р Дилян Николаев Николчев.*

София, 16.02.2017 г.

Проф. д-р Божидар АНДОНОВ